

CONCLUSIONS DE LA JORNADA

DEBAT AGROTERRITORIAL: Diversitat d'usos de l'aigua en una plana seca

Lleida, 4 d'abril de 2013

El passat dia 4 d'abril es va celebrar a la Sala de Juntes de l'Edifici del Rectorat de la Universitat de Lleida la jornada "DEBAT AGROTERRITORIAL: Diversitat d'usos de l'aigua en una plana seca", organitzada per la Fundació Agroterritori i la Càtedra Repsol de Competitivitat i Desenvolupament Regional de la Universitat de Lleida, amb el suport del departament de Geografia de la Universitat de Girona.

Aquest acte pretén ser el punt de partida d'una sèrie de "Debats Agroterritorials", un espai de reflexió amb una vocació divulgativa que vol emfatitzar el paper dels diferents actors del territori. L'objectiu és crear un punt de trobada per reflexionar, organitzar-se i gestionar al voltant de les diferents problemàtiques existents en el territori i l'activitat agrària. En aquest cas, aquest primer Debat Agroterritorial s'ha centrat en les qüestions relacionades amb la gestió de l'aigua, com a recurs escàs i en competència i/o conflicte donada la diversitat d'usos presents a les Terres de Lleida. La jornada ha posat sobre la taula una qüestió debatuda i amb un fort ressò a les Terres de Ponent però, en aquesta ocasió, s'ha volgut centrar el debat i la posterior reflexió entorn de la multifuncionalitat d'usos de l'aigua i la seva compatibilitat.

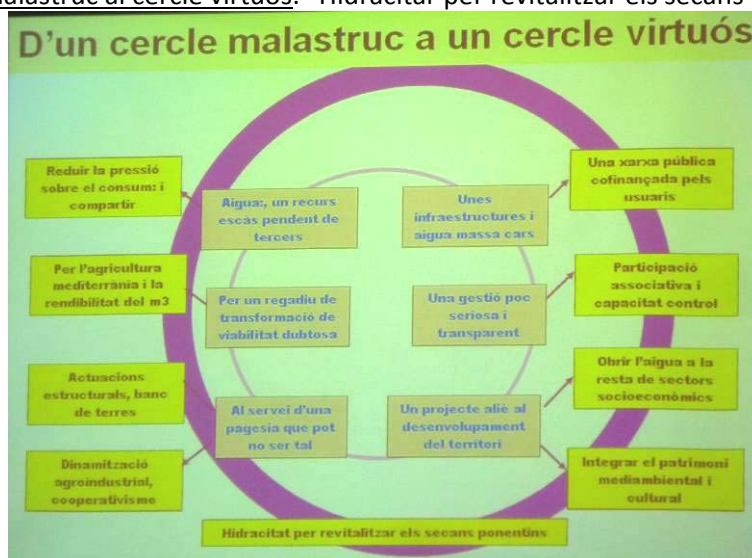
Per tal d'assolir l'objectiu de la jornada es va proposar reunir als diferents representants dels diversos usos de l'aigua amb la finalitat de: primer, exposar les problemàtiques existents, i segon: aportar idees, des d'una vessant propositiva, per aconseguir un punt de trobada cap a la compatibilitat, la legitimació dels usos i per acostar els reptes de l'aigua a la societat.

El Debat Agroterritorial es va organitzar al voltant d'una primera ponència introductòria a càrrec del professor de geografia de la UdL, Ignasi Aldomà, expert en la realitat que envolta la gestió de l'aigua a la plana lleidatana, que es va centrar en la història dels regadius de la plana, els diferents usos associats i les problemàtiques al voltant de la distribució del recurs. Posteriorment va intervenir un representant de cada ús de l'aigua (usos agrícoles, usos industrials, usos urbans, usos ambientals, usos recreatius i turístics i demandes de la societat civil). L'acte, amb dos intermedis especialment payoutats per generar més debat, va procurar el diàleg i la reflexió des de les diferents vessants i va ser animat pel moderador i professor de la UdL, Joan Ganau, perquè els presents en formessin part activa i directa.

En aquest sentit, cal subratllar dos fets. Per una banda, el representant de Lleida Ambiental va desestimar la seva intervenció en l'activitat pocs dies abans de la jornada tot justificant que no se sentien a gust per compartir taula amb alguns dels membres del programa. Val a dir també que varen refusar la seva participació les nombroses persones de diverses empreses hidroelèctriques contactades (Abantia, Canal d'Urgell i Endesa).

El geògraf **Ignasi Aldomà**, professor del departament de Geografia i Sociologia de la Universitat de Lleida, va iniciar la jornada amb una ponència introductòria titulada “Un canal de regadiu per al s. XXII”. Va centrar la seva reflexió en diferents conceptes, entre els quals destaquen:

1. Del cercle malastruc al cercle virtuós: “Hidratar per revitalitzar els secans ponentins”.

Crítiques i possibles solucions a la qüestió de l'aigua a la plana en relació al desenvolupament del canal Segarra-Garrigues:

- Aigua escassa i pendent de tercers: cal reduir la pressió sobre el consum.
- Reg de transformació de viabilitat dubtosa: model d'agricultura mediterrània i rendibilitat del metre cúbic.
- Per a qui és el canal? Model d'agricultura industrial amb una pagesia en declivi: actuacions estructurals (com la concentració parcel·lària) i cooperativisme.
- Infraestructura i aigua, cares: una xarxa pública cofinançada.
- Gestió poc seriosa i manca de transparència: una major participació associativa i control de l'opacitat.
- Projecte de regadiu aliè al territori: obrir l'aigua a la resta de sectors econòmics i integrar el patrimoni ambiental i cultural, “la transformació s’opera en un territori amb moltes altres activitats i oportunitats tant o més interessants”.

2. Per a quina gent?: diversificar els usos: “Aigua per al desenvolupament integral del territori de secà”

- Obrir l'aigua a la resta de sectors socioeconòmics:
 - a) Preveure necessitats de consums domèstics, industrials i de consum.
 - b) Implicació del territori en el projecte.
 - c) Disminuir l'impacte que suposa el finançament sobre els pagesos.
 - d) “Passar del propietari-pagès al propietari-gestor del territori”.
- L'aigua com a revitalitzador del territori.
 - a) Preveure la satisfacció de la demanda.
 - b) Aprofitar el potencial territorial dins una lògica racional ambiental i econòmica.
 - c) “El canal com un espai capaç de crear espais lúdics”.

3. Recordar la base territorial: garanties ambientals i patrimonials: “Preservar el patrimoni mediambiental i cultural i el cicle de l’aigua”
Una contraposició clara entre el que es considera un valor patrimonial del secà (ZEPA’s) i un valor social del regadiu (canal Segarra-Garrigues).
 - El territori del canal Segarra-Garrigues és resultat de la intervenció humana: s’inventaria el patrimoni ambiental (ZEPA’s) però no així d’altres variables igual d’importants.
 - Cal preservar el patrimoni ambiental i cultural així com el cicle de l’aigua: passar del problema ambiental a la solució ambiental (productivitat econòmica de l’aigua).
4. D’un projecte de regadiu a un projecte de país: “El canal en la Catalunya en xarxa: l’aigua una oportunitat col·lectiva”

A continuació cadascun dels representants dels diferents usos va fer una intervenció curta però al mateix temps alligadora tot exposant els pros i contres sobre les competències i els conflictes d’aquest recurs escàs i sempre en la primera línia de debat a les Terres de Lleida.

Felip Domènech, pagès i membre de la col·lectivitat núm. 18 del Canal d’Urgell i regant del Canal del Segarra-Garrigues, en representació dels usos agrícoles, va emfatitzar en:

1. Amb quins recursos econòmics: Cal diferenciar entre els canals impulsats amb recursos privats –regants– (canal de Pinyana o canal d’Urgell) dels canals impulsats amb recursos públics (canal de Catalunya-Aragó, canal d’Algerri-Balaguer o canal Segarra-Garrigues).
2. Conceptes clau a l’hora de parlar sobre l’aigua:
 - Sabem el que costa l’aigua però no el que val.
 - El regadiu requereix de l’aigua per produir i de l’energia per al transport.
3. La coexistència dels diferents usos de l’aigua s’ha d’entendre com un factor estratègic.
 - La plana necessita un desenvolupament integrat entre els diferents usos, on la complementarietat permeti superar reptes i demandes en constant evolució.

4. Diferents perspectives sobre el Canal Segarra-Garrigues: és un èxit per a pocs (empreses agroalimentàries i sector financer, alguns regants); un fracàs per a molts (els regants expectants) i una incògnita per a la resta (d'usos consumptius i no consumptius de l'aigua).
5. La ZEPA respon a una mala interpretació de l'art. 6 de la Directiva d'Aus (XN2000).
 - La gestió de la protecció de les estepes lleidatanes s'ha fet tard i malament, sense focalitzar la problemàtica en la gestió i no pas en la confrontació entre ambientalistes i productivistes.
6. "Per viure en el territori s'ha de regar, molt o poc".
 - La realitat i el desenvolupament socioeconòmic del camp lleidatà s'ha associat a la disponibilitat d'aigua, on el canal Segarra-Garrigues, com a darrer projecte pro-regadiu, juga un paper clau en el dinamisme agrari de la zona. Les limitacions que imposa el mapa de les ZEPA s'entén com una limitació al reg de transformació però no pas al reg de suport, de manera que sigui possible compatibilitzar el medi ambient i el regadiu.

Ramon Augé, gerent del Consell Comarcal de la Segarra, en representació dels usos urbans, va explicar detingudament la complicada gestió de l'aigua de boca en la seva comarca donada la limitació del recurs que té la zona, fet que comporta un problema greu a l'hora de dotar-la d'aigua de boca i per usos agraris, principalment ramaders.

La comarca de la Segarra té 104 pobles que sumen prop de 20.000 habitants. Encara hi ha 10 nuclis sense connexió a la xarxa d'aigua potable (molts amb aigua clorada però no potable). Una realitat que combina usos de l'aigua extrems, des de pobles petits fins a l'Àrea de Guisona, màxim consumidor. L'activitat ramadera també és un consumidor important, no només per l'elevat consum d'aigua sinó també perquè és una activitat que fixa gent al territori. Un problema afegit és que els pous d'extracció d'aigua cada vegada estan més saturats, limitant la disponibilitat del recurs subterrani.

La comarca s'abasteix d'aigua del Canal d'Urgell. La captació al canal és a Preixana. Està dotada de 7 unitats d'estacions de bombament i de 8 dipòsits reguladors. És una infraestructura rellevant de 83 Km de canonades i amb 30 unitats de connexió. També s'ha fet un estudi-diagnosi per l'abastament de l'Alta Segarra, des de Rialb, amb captació al canal Segarra-Garrigues (derivació al sector 4.1). Amb 8 unitats d'estacions de bombament, 5 dipòsits reguladors i més de 49 km de canonades en la xarxa principal donaria servei a 43 municipis. Una actuació subvencionada des d'Europa. La reflexió final afronta diverses qüestions: com interioritzar els costos i el retorn d'aquests, com repercutir els costos a l'usuari i com repercutir els costos sobre les infraestructures.

Toni Costa, director del Consorci Estany d'Ivars i Vila-sana i de La Llena Ambiental, en representació dels usos ambientals, va centrar la seva exposició en descriure tots i cadascun dels usos ambientals que té l'aigua a l'Estany d'Ivars i Vila-sana, exemplificant-los amb accions de gestió i comunicació concretes per tal de mantenir-los, per una banda, i fer-los accessibles al públic, per l'altre. Aquests són:

1. Usos ambientals de l'aigua a l'Estany d'Ivars i Vila-sana:
 - Producció de biodiversitat
 - Creació de paisatge
 - Conservació d'hàbitats i espècies
 - Manteniment de la qualitat i quantitat d'aigua

- Promoció del coneixement, la interpretació i la sensibilització ambiental

Daniel Paül, professor de geografia de la Universitat de Lleida, en representació dels usos recreatius i turístics de l'aigua, va centrar la seva participació en dos conceptes bàsics en turisme:

1. L'excel·lència. Cal exposar l'objecte turístic com un element o activitat única.
2. Gestió per donar-li sortida turística: no hi ha una oferta o producte turístic sense una bona organització del recurs per donar-lo d'uns mínims: una descripció, uns cartells o fulletons informatius, un preu (necessari per a que sigui valorat i per revertir els beneficis en manteniment), un manteniment de l'espai i de les indicacions,...

A partir d'aquí reflexiona sobre els 15 atractius que apareixen a la pàgina web de *Lleida Ara*, 5 dels quals tenen l'"aigua" com a punt d'atracció; i compara aquests elements turístics amb altres com el Canal du Midi (França), un exemple de la valorització que en fa la societat i de gestió d'un recurs comú. Per tant, posa de relleu la manca d'una definició dels béns i serveis lligats a l'aigua per tal de construir-ne una imatge turística. Acaba la seva intervenció amb l'exemple de les rutes del Canal d'Urgell-Mequinença i els camins de Sirga.

Finalment, el pagès i promotor del Manifest de Vallbona i posterior plataforma *Aigua per Unir*, **Josep Mª Escribà**, va representar el paper de la societat civil organitzada tot centrant la seva exposició en sis punts.

1. Dicotomia dins les ZEPA: ocells i persones: les "entitats com SEO/BirdLife s'han preocupat per saber què passa amb els ocells dins les ZEPA i no s'han interessat per saber què passa amb la gent i el sector econòmic dins i fora de les ZEPA".
2. Impuls del regadiu de manera estratègica: veure'l com una estratègia a tres bandes entre l'ús productiu de l'aigua, l'alimentació i el desenvolupament econòmic.
3. El canal Segarra-Garrigues:
 - És clau en l'escenari: davant les incerteses que comporta el canal, cal compartir el repte: fer-lo tècnicament eficaç i eficient; ambientalment respectuós i socialment equitatiu. Si no, estem davant una infraestructura morta.

- “El canal Segarra-Garrigues neix contaminat dels usos i costums del canal d’Urgell”.
 - “El canal Segarra-Garrigues lliga microcapitals que contraresten el pes de Lleida”: cal convertir el canal en la “banana blue” que creï marca a Lleida, que la situï al mapa.
 - “Lleida ciutat no s’ha fet seu el canal Segarra-Garrigues: potencia la imatge de l’Horta però no té en compte la perifèria”.
4. Debat sectoralista: Cadascú ha centrat el debat entorn del “jo” (la sectorialitat) i no hi ha hagut una veu compartida dels afectats i de la societat de Lleida.
 5. Planificació integral de l’aigua però des d’una visió global, de país: “Al país li convé un Pla Cerdà de l’aigua: una Catalunya en xarxa capaç de generar i aprofitar sinèrgies i deslocalitzar demandes”.
 6. “Cal practicar la generositat: ni l’últim secà a l’ocell ni la darrera gota al regant”: la complementaritat entre sinèrgies sectorials ha de fer viable el desenvolupament integral del projecte de canal i del projecte de país. L’acord entre les diferents parts interessades ha de venir motivat per un esforç en entendre la postura de l’altre.

El Debat

Primerament, el debat es va centrar en les problemàtiques que més repercussió tenen en el territori: el present i futur del canal Segarra-Garrigues, els costos de l’aigua entre els diferents usos, les ZEPA’s o les aus estepàries front al regadiu i els pagesos. Aquí es va acusar l’absència del representant dels usos hidroelèctrics i per tant el debat es va centrar en com legitimar l’aigua per regar i els costos que han d’assumir els pagesos que es volen connectar a la infraestructura per regar. La realitat de la gestió de l’aigua de boca també va tenir un paper preponderant en la veu del consell comarcal de la Segarra, així com els usos ambientals i lúdics.

Alguns punt principals del debat:

- Hi ha un debat enfrontat entre “ocellaires” i “productivistes agraris” amb pocs punts de trobada.
- El model català de concessions i comunitats té un cost molt alt si els usuaris només són agraris. Ningú havia fet números abans? Cal gestionar-ho d’una manera diferents, amb una visió de país.
- Per tant, Barcelona, s’ho hauria de mirar amb altres ulls donat que no és un problema només de Lleida.
- No hi ha una declaració de responsabilitats de l’obra del canal, per què?
- El Canal Segarra-Garrigues neix contaminat d’usos i de costums del Canal d’Urgell (relliga microcapitals)
- Quin futur té la societat si ens barallem per l’aigua?
- Quina pot ser la solució: intentar reorientar el canal Segarra-Garrigues (aquest és l’objectiu principal del debat, trobar solucions a aquest problema).

